Kirjallinen kysymys KK 122/2021 vp

Markus Mustajärvi vas ym.

Kirjallinen kysymys HX-hävittäjähankkeen todellisista kustannuksista

Eduskunnan puhemiehelle

Hornetit korvaavan HX-hävittäjähankinnan todellisista kustannuksista on esitetty hyvin monenlaisia lukuja. Yleisimmin markkinoitu arvio on sellainen, että hankintahintaan verrattuna elinkaarikustannukset ovat saman verran, eli Suomen HX-hankkeen kokonaiskustannukset olisivat 10 miljardia euroa + 10 miljardia euroa. On kuitenkin perusteltuja syitä epäillä tätä laskentamallia.

Kansainvälisesti käytetyimmän laskentamallin mukaan elinkaarikustannukset ovat kaksinkertaiset hankintahintaan nähden. Tällaisia arvioita ovat esittäneet lukuisat tiedotusvälineet ja asiantuntijat mukaan lukien monet eri maiden sotilasasiantuntijat. Näin ollen HX-hankkeen kokonaiskustannukset olisivat vähintään 30 miljardia euroa.

Hävittäjähankintojen kustannusten arviointia vaikeuttaa se, että esimerkiksi Suomessa käytettyjen Hornet-hävittäjien toteutuneista elinkaarikustannuksista ei saa kattavaa selvitystä, sillä osa aineistosta on salaista. Kattavaa kustannusseurantaa ei ole saanut edes eduskunnan puolustusvaliokunta.

Suomen historian suurimmasta hankinnasta käyty julkinen keskustelu on ollut suunnitelmallisesti vaiennettua. Hallituskin on nojannut hanketta valmistelevien tahojen yksipuoliseen näkemykseen.

Yleisradio/STT julkaisi 18.6.2018 uutisen "Puolustushallinto pyrkinyt systemaattisesti vaikuttamaan kansalaisten ja poliitikkojen mielikuviin — Asiantuntija: Viranomainen ei saisi olla lobbari". Jutussa kerrotaan, että puolustushallinto salaa hävittäjähankintoja koskevat viestintäsuunnitelmat.

Artikkelin mukaan yksi Puolustusvoimien ulkoisen viestinnän tavoitteista jo vuonna 2015 oli, etteivät kansalaiset kyseenalaista strategisia hankintoja vaikeasta taloustilanteesta huolimatta. Tuohon aikaan mm. Helsingin Sanomat ja STT uutisoivat salaisesta viestintäsuunnitelmasta. Myös puolustusministeriö on salannut omat strategisten hankkeiden viestintäsuunnitelmansa.

Helsingin yliopiston hallinto-oikeuden professori Olli Mäenpää toteaa artikkelissa, että "Jos viestinnän tarkoitus on olennaisesti vain poistaa kriittistä näkemystä ja arvostelun aihetta, niin silloin se on valkopesun tyyppistä, lobbaukseen rinnastettavaa mainostyyppistä viestintää, joka ei julkishallinnon tehtäviin sovi."

Valmis
5.0

Kirjallinen kysymys KK 122/2021 vp

Pääesikunnan ulkoisen viestinnän suunnitelmassa vuodelle 2015 määritellään, minkälainen kuva kansalaisille ja päättäjille tulee luoda mistäkin asiasta. Tuolloin kärkeen nostetuista viidestä keskeisestä tavoitteesta neljä liittyy suoraan strategisiin hankintoihin:

1. Kansalaiset luottavat Puolustusvoimien osaamiseen ja kokevat maanpuolustuksen niin tärkeänä, että he eivät kyseenalaista vaikeassa taloustilanteessa puolustukseen tehtäviä lisäsatsauksia.

2. Kansalaiset ja puolueet ymmärtävät, että puolustuskyky romahtaa ilman lisämäärärahoja investoinneille.

3. Poliitikot ymmärtävät lisärahoituksen tarpeen.

4. Kansalaiset ja poliitikot eivät kiinnitä muuta lisärahoituskeskustelua tuleviin hävittäjä- ja taistelualushankintoihin.

Tällainen valikoidun tiedon jakaminen ja kansalaisiin vaikuttaminen on ollut systemaattista ja toistuvaa, sillä esimerkiksi seuraavana vuonna puolustushallinnon yleisohjeessa tavoitteeksi kirjattiin "pyrkiä vaikuttamaan vastaanottajan tietoihin, mielipiteisiin ja asenteisiin sekä käyttäytymiseen Puolustusvoimien tarpeiden mukaisesti".

Kansainvälisessä mediassa hävittäjähankintojen kokonaiskustannuksia on käsitelty monipuolisesti. Suomi on tästä poikkeus. Esimerkiksi Defenspoint-nettijulkaisu otsikoi 3.6.2020: "Sveitsin ilmavoimien hävittäjien elinkaarikulut arvioidaan kasinkertaiseksi niiden hankintahintaan nähden.". Tietolähde oli Sveitsin puolustusministeriön hankintavirasto Armasuisse. Jutussa Sveitsiin hankittavien hävittäjien elinkaaren kokonaiskustannuksiksi arvioidaan 18 miljardia frangia, jossa hankintahinnan osuus olisi kuusi miljardia frangia.

SonntagsZeitung-lehti oli julkaissut alun perin tiedot, jotka perustuivat 20 vuoden Hornet-hävittäjien käyttökokemukseen. Sveitsissä hävittäjähankinnan arvostelijat ovat esittäneet uusien koneiden elinkaarikuluiksi 24 miljardia frangia tukeutumalla osaksi Saksan ja Kanadan laskelmiin.

Moni asia tuntuu HX-hankinnassa mahdottomalta. Mukana tarjouskilpailussa on F-35-hävittäjä, joka ei täytä useita hankinnan perusehtoja. Esimerkiksi vuoden 2020 lopussa julkaistun Yhdysvaltain hallinnon tarkastusviraston (GAO) raportin mukaan F-35A-hävittäjän käyttö- ja ylläpitokustannukset konetta kohden olivat 8,84 miljoonaa dollaria vuonna 2018. Suomen uusien hävittäjien vuotuiset käyttökulut on budjetoitu 250 miljoonaan euroon, mutta F-35-koneen kulut olisivat vähintään kaksi kertaa suuremmat: 500 miljoonaa euroa.

Kirjallisessa kysymyksessä (KK 920/2020 vp; edustaja Yrttiaho ym.) huomautetaan Valtiontalouden tarkastusviraston asiantuntijalausunnosta: "Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt valtion talousarvioehdotuksesta (HE 146/2020 vp) antamaansa lausuntoa (TaVL 23/2020 vp) varten Valtiontalouden tarkastusviraston asiantuntijalausunnon HX-hankkeen rahoituksesta (EDK-2020-AK-325063). Valtiontalouden tarkastusvirasto toteaa HX-hankkeesta muun muassa seuraavaa: "Arvioitujen kokonaiskustannusten läpinäkyvyys voisi olla parempi. Valmistelun ja päätök-

senteon kannalta haasteena on se, että HX-järjestelmän elinkaarikustannuksiin liittyvä tieto täsmentyy vasta lopullisissa tarjouksissa. Vielä tämän jälkeenkin tietoihin voi jäädä epävarmuutta."

HX-hankkeen kokonaiskustannuksiin liittyy useita tekijöitä, joiden perusteella voidaan olettaa, että koko elinkaaren aikaiset kustannukset ovat 30 miljardia euroa:
- Hankintahintaan tulee jo indeksikorotuksina 1—1,5 miljardia euroa lisää.
- Valuuttakurssivaihtelut muodostavat oman riskinsä, jos HX-hankinta kohdistuu Yhdysvaltoihin.
- Hornet-hankintapäätöksen jälkeen on tehty yli sata erillistä hankintapäätöstä sen lisäksi, että ostohetkellä torjuntahävittäjänä markkinoitu Hornet muutettiin rynnäkkökoneeksi. Myös HX-hankkeeseen liittyy sellaisia menoeriä, esimerkiksi jatkuvasti uusittavat asejärjestelmät, joiden hankinta ei ole mukana nykyisissä rahoituskehyksissä.
- On varmaa, että HX-hävittäjän käyttökustannukset eivät mahdu 10 %:iin vuosittaisista puolustusministeriön pääluokan kokonaismenoista.
- Riippuen valittavasta konetyypistä infraan (kentät, kiitotiet, viestijärjestelmät, suojaus, luolat, asejärjestelmien vaatimat investoinnit) tehtävät muutosyöt ja uusinvestoinnit voivat olla mittavia.

Ilmavoimat edustaa kalleinta ja haavoittuvaa sotakalustoa, jonka saaminen operatiiviseen valmiuteen sodankäyntiä varten kestää ainakin vuosikymmenen, mutta se kyetään tuhoamaan parissa tunnissa. Esimerkiksi Israel tuhosi ilmahyökkäyksellä yhtenä kesäkuun aamuna vuonna 1967 Egyptin, Jordanian ja Syyrian ilmavoimien 452 lentokonetta pääosin maatukikohtiinsa.

Pahin ja kallein virhe voidaan tehdä jo hankintavaiheessa. Jos käy niin, että tämän päivän päättäjät käyvät tulevia sotia eilispäivän uhkakuvin ja väärillä tiedoilla, niin olemme tekemässä Suomen historian suurinta virhearviota ja -investointia.

Ensimmäinen tällainen tehtiin 1930-luvulla, kun hankittiin kaksi valtavan kokoista sotalaivaa, joista ei ollut sodissamme mitään hyötyä. Laivahankintojen katastrofi syntyi siksi, että eduskunnalle annettiin väärä ja virheellinen käsitys niiden hyödyistä ja tarpeesta. Nyt näyttää hävittäjien osalta olevan sama tilanne.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitämme asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Mitä elinkaarikustannuksiin laskettavia tekijöitä ei haluta julkaista ja miksi,

miten elinkaarikustannuksiin laskettavat menot eroavat Suomen ilmavoimissa ja muualla maailmassa,

kun kansainvälisten tietojen ja Suomen ilmavoimien antamien tietojen välillä on erittäin suuri ero, niin onko elinkaarikustannukset arvioitu Suomessa tarkoituksella liian pieniksi, jotta nykymuotoiselle HX-hävittäjähankkeelle saataisiin eduskunnan tuki, vai onko kyseessä laskuvirhe,

Kirjallinen kysymys KK 122/2021 vp

miksi HX-hävittäjähankkeen elinkaarikustannusten arvioitu määrä on puolet vähemmän kuin kansainvälisesti käytetyssä laskentamallissa, jota myös suomalaiset sotilasasiantuntijat ovat käyttäneet ja

mitkä ovat Hornetien kaikki vuotuiset käyttökulut yksilöityinä menoerinä palkkakustannukset mukaan lukien?

Helsingissä 9.3.2021

Markus Mustajärvi vas
Johannes Yrttiaho vas